

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Статтю присвячено аналізу експериментального дослідження ефективності педагогічних умов формування духовно-ціннісних орієнтацій студентської молоді. Розглянуто структуру організації педагогічного експерименту та його результати.

Ключові слова: *духовно-ціннісні орієнтації; педагогічні умови; пілотажний, констатувальний, формувальний, контрольний експеримент; педагогічна технологія.*

Аналіз стану сучасної вищої освіти свідчить про зростаючу потребу у формуванні духовно-ціннісних орієнтацій студентів як основи духовного становлення майбутнього фахівця. Актуальність проблеми підтверджено експериментальними дослідженнями, які показали, з одного боку, недостатню усвідомленість студентами системи індивідуальних ціннісних орієнтацій, а з іншого – обмежену обізнаність викладачів щодо організації педагогічного процесу із формування у студентів духовно-ціннісних орієнтацій.

Проблема у формування духовно-ціннісних орієнтацій розглянуто у працях Ш. Амонашвілі, І. Беха, Ж. Маценко, О. Сухомлинської, Н. Ткачової, Г. Шевченко, Т. Щеліної та ін.

Метою статті є аналіз практичних шляхів реалізації педагогічних умов формування у студентської молоді духовно-ціннісних орієнтацій.

Процес формування у студентської молоді духовно-ціннісних орієнтацій (далі – ДЦО) має низку особливостей, серед яких визнання провідної ролі виховної складової у цілісному педагогічному процесі ВНЗ; узгодження усіх компонентів педагогічної системи, які поєднуються наявністю в кожному когнітивного, емоційно-оцінювального та поведінкового складників і спрямовані на цілісний духовний розвиток особистості; активне залучення студентів у пізнання цінностей духовної культури суспільства; суб'єктна самореалізація особистості через її включення у ціннісно орієнтувальну діяльність на основі діалогічної взаємодії. Визначені особливості дають можливість обґрунтувати педагогічні умови формування ДЦО студентської молоді, які включають створення духовно насиченого освітнього середовища шляхом забезпечення активної взаємодії суб'єктів з елементами духовної культури як системи цінностей і сприяння поступовому просуванню студентів на рівень самоуправління навчальною діяльністю. Під духовно насиченим освітнім середовищем розуміємо сукупність умов, що сприяють суб'єктній самореалізації студентів для ефективної інтеріоризації системи ДЦО шляхом наповнення взаємозв'язків студента з культурою та соціумом духовним змістом. Засобом формування ДЦО у межах духовно насиченого освітнього середовища визначено критичне мислення (далі – КМ). Системно-структурний аналіз КМ за компонентами (суб'єкт – об'єкт – мета – процес – продукт) підтвердив доцільність його застосування, дав змогу визначити основні

засоби, які включають рефлексивну та дослідницьку діяльність, а також діалогічну суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

Цілісність духовно насиченого освітнього середовища забезпечено поєднанням організації, управління і спілкування як основних векторів багатовимірного педагогічного процесу.

Спроектовано схему реалізації педагогічних умов, яка складається із декількох основних компонентів, пов'язаних між собою прямими й зворотними зв'язками (рис.). Центральним компонентом є педагогічна система, яка здійснює визначальний вплив на ефективність створеного духовно насиченого освітнього середовища.

Рис. Схема реалізації педагогічних умов формування духовно-ціннісних орієнтацій студентської молоді

Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування ДЦО, яке проводилося на базі Харківського національного економічного університету (факультет Міжнародних економічних відносин), було спрямовано на виконання таких функцій: орієнтування (пілотажний експеримент), підготовка (констатувальний етап), виконання (формувальний етап) й оцінювання отриманих результатів (контрольний етап).

Проведене пілотажне дослідження підтвердило актуальність проблеми, а його результати створили орієнтувальну основу для оптимізації здійснення експериментального дослідження із формування ДЦО студентської молоді.

Головною метою констатувального етапу було вивчення вихідного стану суб'єктів педагогічного процесу. На цьому етапі виконано поставлені завдання, а саме:

- вивчено вихідний рівень сформованості ДЦО студентів за когнітивним, емоційно-оцінювальним та поведінковим компонентами із застосуванням різно-

манітних засобів діагностики (контрольних робіт, тестів, анкет, опитувальників, психологічних методик, анкет спостереження тощо);

– вирівняно експериментальні групи за обраними критеріями і визначено склад експериментальних і контрольної груп;

– встановлено рівень сформованості у студентів КМ, проведено кореляційний аналіз між рівнями сформованості КМ та рівнями ДЦО для виявлення можливих зв'язків, що показав наявність кореляційної залежності.

Основна мета формування етапу педагогічного експерименту полягала в упровадженні теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування у студентів ДЦО.

Варіативність педагогічного експерименту забезпечила можливість пошуку оптимальних шляхів підвищення у студентів рівня ДЦО. Організація активної взаємодії студентів з елементами духовної культури як системою цінностей у групі Е1 відбувалася шляхом розширення духовно-ціннісного компонента змісту освіти; застосування у педагогічному процесі здобутків духовної культури людства; організацію діяльності морально-етичного спрямування; організацію позанавчальних заходів культурно-естетичного спрямування. Така діяльність дала змогу зорієнтуватися у теоретичних проблемах щодо ДЦО та сприяла поліпшенню емоційного ставлення студентів стосовно духовних цінностей.

Поступове просування студентів групи Е2 з прямого управління на рівень самоуправління навчальною діяльністю здійснювалося на основі педагогічної технології за етапами – орієнтувально-мотиваційним (пряме управління), пізнавально-перетворювальним (співуправління), діяльнісно-рефлексивним (самоуправління). Змістовною основою для реалізації педагогічної технології є авторський факультативний курс “Життя у світі цінностей”, який складається із таких блоків: “Я і мої цінності”, “Вічні цінності в повсякденному житті”, “Я як член суспільства”, “Цінності у професійній діяльності”. Зважаючи на тісний взаємозв'язок і взаємозалежність цінностей та світогляду, системою основою факультативного курсу вважаємо комплекс світоглядних координат, запропонований Ф. Лазаревим, М. Трифоновою [2, с. 37]. Він складається із таких елементів: “образ себе” як вихідна данність (усвідомлення суб'єктом світогляду своїх життєвих потреб, інтересів й первинних цінностей); глобальна модель усього сутнього (“картина світу”); модель “соціуму” і сутнісний “образ” людини; життєва стратегія (цільові установки суб'єкта, ідеали й норми життєдіяльності, програма дій і вибір засобів досягнення визначених цілей). Діяльність студентів групи Е2 створила основу для набуття вмінь оцінювальної діяльності за духовно-ціннісними критеріями та поведінкових навичок користування ДЦО на практиці, а також здійснення впливу на інших людей.

Створення цілісного духовно насиченого освітнього середовища у групі Е3 через організацію активної взаємодії студентів з елементами духовної культури як системою цінностей та забезпечення поступового просування студентів з прямого управління на рівень самоуправління навчальною діяльністю сприяло підвищенню рівня усіх визначених компонентів ДЦО в їх гармонійному поєднанні.

Експериментальні дослідження підтвердили висунуту гіпотезу стосовно можливості використання засобів КМ при формуванні ДЦО. Застосування КМ як підґрунтя для формування ДЦО студентів сприяло їхній самореалізації як індивідуальностей, надало можливість вільного обміну думками з аргументуван-

ням кожної точки зору, а також стало основою для подальшого самоусвідомлення, саморозвитку, самовиховання.

Дослідження результатів формувального етапу педагогічного експерименту довело зафіксовану позитивну динаміку в експериментальних групах, яка виявляється у прирощенні набутого студентами досвіду, а саме: підвищенні якості знань, здатності вдумливо ставитися до запропонованих цінностей, умінь аналізувати, обирати та втілювати у практику ціннісні орієнтації за духовно-ціннісними критеріями, розвиненні особистісних якостей студентів згідно з визначеними духовним цінностями, набутті навичок та досвіду практичної поведінки, що узгоджується з усвідомленими індивідуальними ДЦО.

Контрольний експеримент підтвердив ефективність теоретично обґрунтованих педагогічних умов, що були реалізовані у педагогічному процесі вишу з упровадженням засобів КМ (табл.).

Таблиця

Результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування у студентської молоді духовно-ціннісних орієнтацій, %

Компоненти	Рівні	E1	E2	E3	K1
Когнітивний	високий	+3,60	+14,80	+8	0,0
	достатній	+7,20	+22,22	+24	0,0
	задовільний	-10,80	-25,90	-28	-3,7
	низький	0,00	-3,70	-4	0,0
Емоційно-оцінювальний	високий	+10,74	+11,12	+12	0,0
	достатній	+18,00	+18,50	+32	+3,7
	задовільний	-18,00	-22,20	-32	0,0
	низький	-7,20	-7,40	-8	-3,7
Поведінковий	високий	+7,20	+7,40	+16	+3,7
	достатній	+10,73	+14,80	+28	0,0
	задовільний	-14,40	-18,50	-36	0,0
	низький	-3,60	0,00	-12	0,0

Ефективність педагогічного процесу з формування ДЦО шляхом створення духовно насиченого освітнього середовища було забезпечено завдяки гармонійним поєднанням організації (організація активної взаємодії з елементами духовної культури як системи цінностей), управління (поступове просування студентів з прямого управління на рівень самоуправління навчальною діяльністю) та спілкування (застосування засобів КМ) як основних векторів цілісного педагогічного процесу.

Висновки. Отримані результати дають підстави стверджувати про ефективність застосування комплексу педагогічних умов з метою організації й управління діяльністю студентів із формування ДЦО у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Ціннісно орієнтовні методологічні конструкти у сучасному виховному процесі / І.Д. Бех // Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України : зб. наук. праць / за заг. ред. Г.Є. Гребенюка. – Х. : Стиль Іздат, 2005. – С. 21–26.
2. Лазарев Ф.В. Філософія : учеб. пособ. / Ф.В. Лазарев, М.К. Трифонова. – Симферополь : СОНАТ, 1999. – 352 с.
3. Маценко Ж.М. Духовність: Феномен психології та об'єкт виховання / Ж.М. Маценко. – К. : Освіта України, 2010. – 100 с.

4. Сухомлинська О.В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі / О.В. Сухомлинська // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава. – 2009. – № 1. – С. 5–16.
5. Ткачова Н.І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі / Н.І. Ткачова. – Х. : Основа ; Тріада +, 2007. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 24.08.2012.

Давыдова Ж.В. Экспериментальное исследование педагогических условий формирования духовно-ценностных ориентаций студенческой молодежи

Статья посвящена анализу экспериментального исследования эффективности педагогических условий формирования духовно-ценностных ориентаций студенческой молодежи. Рассмотрена структура организации педагогического эксперимента и его результаты.

Ключевые слова: *духовно-ценностные ориентации; педагогические условия; пилотажный, констатирующий, формирующий, контрольный эксперимент; педагогическая технология.*

Davydova Z. Experimental Research of Pedagogic Conditions of Student Youth Spiritual-Value Formation

The article is devoted to the analysis of experimental research of the efficiency of pedagogic conditions for student youth spiritual value orientations formation. There's observed the structure of pedagogic experiment and its results.

Key words: *spiritual-value orientations, pedagogic conditions, pilot experiment, stating experiment, forming experiment, control experiment, educational technology.*